

Jsem muzikolog

Název mého textu je tak trochu odkazem na známou knihu Arthura Honeggera *Jsem skladatel*, ale hlavně reakcí na řadu dřívějších textů tohoto záslužného seriálu, jejichž autoři – významní čeští hudební vědci – se od označení muzikolog z těch či oněch důvodů distancovali.

TEXT — ALEŠ BŘEZINA

Podle mého názoru bychom se k němu naopak měli hrdě hlásit, protože jde o jeden z nejvíce fascinujících univerzitních oborů a jsem vděčný, že jsem si ho díky shodě šťastných náhod – které jsem dokázal rozpoznat a systematicky rozvíjet – vybral a že se mám díky tomuto seriálu možnost ohlédnout za důvody, které mne k tomu vedly, a cestou, kterou jsem doposud ušel.

Sušice

Narodil jsem se v září 1965 v Teplicích a první čtyři roky prožil v ne-daleké Bílině. Mé vědomé dětství je ale spojeno až se západočeskou Sušicí, městem, které v té době přežívalo na hranici vojenského prostoru, nehlásilo se ke svému staletému úzkému propojení s německou kulturou ani k osvobození americkou armádou v roce 1945. Před Základní školou Zdeňka

Nejedlého, kterou jsem navštěvoval v letech 1971–1979 stála neoznačená socha muže s kloboukem, o které jsme se vzhledem ke jménu školy domnívali, že zpodobňuje tohoto – jak dnes víme – vysoce problematického hudebního historika a politika (ale také vzhledem k mé budoucí dráze paradoxně prvního ordináře hudební vědy na Univerzitě Karlově). Teprve po roce 1989 byly na podstavec sochy opět přidány iniciály TGM. Sušice mého mládí byla městem zapomnění.

Lásku k hudbě a kultuře obecně ve mně probudila maminka, můj spíše technicky orientovaný tatínek se mi zase stal vzorem svou pracovitostí a systematickostí. V pěti letech jsem uslyšel v rozhlase Trojanovu skladbu *Císařův slavík* v podání Ivana Kawaciuka a poprosil maminku, aby mě přihlásila na housle do místní lidové školy

umění. Ještě větší vliv na můj hudební rozvoj ale měl Sušický dětský sbor a jeho sbormistr Josef Baierl. V roce 1979 jsem úspěšně složil přijímací zkoušky na Konzervatoř v Plzni a vyrazil do světa. Ještě předtím jsem ale stačil krátce hostovat v novovlnné skupině Dáblovi soustružníci svého sušického kamaráda Romana Holého.

Plzeň

Za úspěch u zkoušek jsem vděčil též několika privátním hodinám u mého pozdějšího profesora houslí a dnes blízkého přítele Pravoslava Kohouta. Jeho noblesní výuka trvala bohužel jen jeden rok, poté odešel učit do Mexika. Z mých spolužáků vzpomínám rád na klavíristu Michala Rezka, který mě doprovodil na mém absolventském koncertu, zpěváka (tehdy ovšem houslistu) Romana Janála, se kterým jsme seděli u prvního pultu druhých a později i prvníh houslí školního orchestru, na violistu Josefa Fialu, který mě přivedl do vynikajícího Souboru písní a tanců Škoda Plzeň a jehož provedení Rhapsody-Concerto Bohuslava Martinů stálo u počátků mého obdivu k tomuto skladateli. Stal jsem se členem Hudební mládeže a poprvé navštívil Smetanovu Litomyšl, mé první texty (*Skladatel Bohdan Gsöllhofer*, 1984, *Skladatel Jiří Štěpánek*, 1985 a spolu s Lenkou Benešovou *Muzikoterapie a její význam pro aktivního hudebníka*, 1985) uspěly v odborných soutěžích studentských prací.

Vedle studia jsem vypomáhal v Plzeňském rozhlasovém orchestru a na půl úvazku pracoval v plzeňské opeře, kde jsem pochopil, že nechci strávit zbytek života jako orchestrální hráč. Kromě vážné hudby a chodského folkloru jsem se ještě bavil hraním v bluegrassové skupině ChBQ (Chval Brothers Quintet) a v právně zapomenuté, leč ohromně zábavné novovlnné skupině Led se zelím. Ve volném čase jsem pořádal přednášky pro spolužáky, na pozvání PhDr. Ing. Ivana Martinovského jsem v jím vedeném Archivu města Plzně hovořil v cyklu Hudba z archivu např. o Bohdanu Gsöllhoferovi nebo o Ventově úpravě *Dona Giovanniho* pro smyčcové kvarteto, kterou jsme vzápětí s mými spolužáky provedli.

Nejdůležitější osobností mých studií v Plzni byla bezesporu PhDr. Vlasta Bokůvková, která na Konzervatoři strhujícím způsobem přednášela dějiny hudby a jako první přede mnou vyslovila slovo

AB uvádí Sušický dětský sbor, cca 1972

Bohuslav Martinů gratuluje AB k 50. narozeninám (dar mých kolegů a kolegů z Institutu BM)

muzikologie. Na její podnět jsem se přihlásil ke studiu hudební vědy na Univerzitě Karlově a na podzim roku 1985 nastoupil spolu s Hanou Vlhovou, Vítém Roubíčkem, Kamilou Hálovou a Jiřím Mikulášem do prvního ročníku.

Praha

Předtím jsem ale ještě musel na povinnou chmelovou brigádu, na které jsem se spřátelil mj. s kunsthistorikou Ottou M. Urbanem a Romanem Musilem a režisérem Danem Włodarczykem. Po příchodu na katedru a prvním setkání (či spíše střetu) s její tehdejší šedou eminencí Růžnou Mužíkovou jsem pochopil, že to nejzajímavější budu patrně nacházet mimo hlavní obor, a skutečně jsem se za celé čtyři roky studia nejvíce naučil od skladatelů Petra Ebena a Vladimíra Sommera a od nesmírně

inspirativního a přátelského hudebního esteta Miloše Jůzla. Pochopit základy historických věd a pocíť krásu aktivního bádání včetně výzkumu každodennosti mi však umožnil teprve historik Robert Kvaček, při jehož fascinujících přednáškách jsme ani nedýchali.

Mimo fakultu jsem žil hlavně filmem (z té doby se datují počátky mé spolupráce s režisérem Janem Hřebejkem) a divadlem (hlavně díky přátelství s hercem Jiřím Ornessem a hudební spolupráci s činoherním Studiem Bouře). Nejvzdálenějšími póly mých hudebních aktivit bylo letní účinkování na tzv. Divadelní pouti na Střeleckém ostrově a v new age skupině Relaxace na straně jedné a občasná hostování v souboru pro soudobou hudbu Agon Orchestra na straně druhé. V roce 1987 jsem napsal svou první

vědeckou práci o Bohuslavu Martinů, konkrétně o jeho Smyčcovém kvartetu č. 1. Díky tomu jsem v roce 1988 obdržel stipendium Českého hudebního fondu (respektive Nadace Bohuslava Martinů, která tehdy ještě nesměla existovat samostatně) a strávil celý jeden měsíc života v Poličce. Kromě vzrušující práce se skladatelovými autografy patří k nezapomenutelným zážitkům z tohoto období krásná setkání s panem Františkem Popelkou starším a jeho synem, významným martinůvským badatelem Išou Popelkou. Diplomovou práci o raných smyčcových kvartetech jsem předložil v roce 1989 a díky přístupu do tzv. Centra počítačových věd v Celetné ulici jsem ji napsal na dnes již legendárním počítači značky Commodore 64.

Své vzdělání jsem ale samozřejmě nepovažoval za ukončené, takže jsem složil přijímací zkoušky na interní aspiranturu na katedře hudební vědy a intenzivně hledal možnost studia v zahraničí. S ohledem na můj stále intenzivnější zájem o hudbu a osobnost Bohuslava

Po poslední přednášce prof. Hanse Oesche, AB a spolužáci, Basilejská univerzita, červen 1991

Martinů jsem podal žádost o stipendium do Basileje, kde Martinů v posledních dvaceti letech svého života často pobýval jako host významných mecenášů umění 20. století, manželů Sacherových. K žádosti jsem přiložil svou diplomovou práci v německém překladu a díky vřelému doporučujícímu dopisu v celém světě respektovaného Petra Ebena a úspěšnému pohovoru na švýcarském zastupitelství v Praze se mi podařilo získat švýcarské stipendium ESTA.

Basilej

Teprve po svém příchodu do Basileje jsem pochopil, jaké štěstí jsem při své volbě měl. V té době tam stále byla živá tradice osobností, jakými byl Jacques Handschin (který studoval u Maxe Regera a Charlese Marie-Widora) a Leo Schrade. Naši

A. Wopmann, AB, E. Kleinitz, D. Bernet, Bregenz 2002 (před premiérou Julietty)

AB, Antonín Dvořák III a Jiří Bělohlávek, vila Rusalka, únor 2013

AB a sir Charles Mackerras po světové premiéře *Tří fragmentů z Julietty*, prosinec 2008

profesoři – často někdejší studenti výše uvedených zakladatelských osobností – přednášeli týden co týden výsledky svého aktuálního výzkumu. Nejdůležitější pro mne byli Hans Oesch, etnomuzikolog a specialista na hudbu 20. století, který pamatoval ještě basilejská léta Martinů, a Wulf Arlt, který dokázal na své studenty přenášet svou vášeň pro hudební paleografii, gregoriánský chorál a ranou polyfonii, ale i pro Haydnovy a Mozartovy smyčcové kvartety. Rád vzpomínám na přednášky a semináře Maxe Haase o Johnu Cageovi, Jürgena Stenzla o Ligetim a Schönbergovi, Leo Treitlera o Albanu Bergovi a pitch-class set theory Allana Forteho a řadu dalších. Pozoruhodný byl jejich vřelý vztah k hudbě – Arlt před příchodem na univerzitu vedl Scholu cantorum basiliensis (SCB) a zval na naše přednášky aktivní hudebníky jako např. významného zpěváka Dominique Vellarda (Ensemble Gilles Binchois). Jako pomocný asistent jsem zblízka poznal práci Leo Treitlera, Ann Shreffler, Anselma Gerharda a dalších osobností.

Nesmírně inspirativní bylo i mezinárodní složení relativně malého počtu studentů, kteří obstáli v náročném studiu a postoupili do vyšších ročníků. Na začátku každého semestru Arlt zdůraznil, že řečí

hudební vědy jsou vedle němčiny, angličtiny a francouzštiny též italská a španělština, takže předpokládal znalost textů v těchto jazycích. Během svých studií jsem se sprátilil například s Ivanou Rentsch, která je nyní řádnou profesorkou na Univerzitě v Hamburku, s Heidy Zimmermann, působící nyní v Nadaci Paula Sachera, dobře jsem poznal Martina Kirnbauera, který dnes vede výzkum na SCB a přednáší na basilejské univerzitě, Thomase Dreschera, současného ředitele SCB a řadu dalších. O rok později se ke mně v Basileji přidala má dodnes nejmilejší a nejinspiračnější spolužačka z dob pražských studií Hana Vlhová-Wörner, kterou považuji za jednu z nejlepších hudebních vědkyň v mezinárodním měřítku. V té době jsem se stal členem Schweizerische Musikforschende Gesellschaft a poprvé publikoval ve Schweizer Jahrbuch für Musikwissenschaft. K radostným okamžikům svého života počítám tehdy navázaná srdečná přátelství s některými ještě žijícími přáteli B. Martinů, z nichž zmíním především houslistu Petra Rybáře, malíře Rudolfa Kunderu a členy tzv. Martinů Mission Ulricha Uchtenhagena, Maxe Kellerhalse a Hanse Rudolfa Meyera.

S podporou Hanse Oesche jsem svůj pobyt na basilejské univerzitě opakovaně prodlužoval a díky jeho zprostředkování začal připravovat katalog autografů Bohuslava Martinů, uložených v Nadaci Paula Sachera. Tam tehdy kromě něj působil Hermann Danuser, Robert Piencikowski, Gianmario Borio, Ulrich Mosch a také dnešní ředitel této významné instituce Felix Meyer, se kterým mne spojuje srdečné přátelství. Byl to také Oesch,

Viktor Kalabis (portrétní foto s věnováním)

tehdy vedoucí výzkumu v Sacherově archivu, kdo mne již v roce 1990 seznámil s Paulem Sacherem, se kterým jsem se pak měl tu čest stýkat až do jeho smrti v roce 1999. Sacher zásadně ovlivnil směřování mého života tím, že mne v roce 1993 v Basileji seznámil s tehdejšími předsedou Správní rady Nadace Bohuslava Martinů, skladatelem Viktor Kalabisem. Díky tomuto setkání mne Viktor Kalabis oslovil s návrhem na založení Institutu Bohuslava Martinů v Praze, který jsem samozřejmě s nadšením přijal a v roce 1995 jsem se vrátil do Prahy.

Založení Institutu Bohuslava Martinů

Ony dva roky mezi nabídkou Viktora Kalabise a otevřením Institutu v prosinci 1995 jsem využil mj. k intenzivnímu studiu jiných skladatelských institucí, z nichž nejvíce mne zaujaly Kurt Weill Foundation v New Yorku, Orff-Zentrum v Mnichově a zejména Paul-Hindemith-Institut

Otevření Institutu BM 8. 12. 1995: Graham Melville-Mason, Viktor Kalabis, Harry Halbreich, O. F. Korte, AB

ve Frankfurtu nad Mohanem a jeho ředitel Giselher Schubert, který se později stal zakládajícím členem ediční rady Souborného kritického vydání díla Bohuslava Martinů a v současné době připravuje k vydání všechny tři verze *Koncertu č. 1 pro violoncello a orchestr* tohoto skladatele. Právě jím vedený Institut se stal doslova modelem pro vznik Institutu Bohuslava Martinů. Giselher mne provedl celým Institutem, představil všem spolupracovnícům a spolupracovníkům, vysvětlil mi jejich úkoly a rozsah jejich úvazků, ukázal systém katalogizace a archivace všech notových a nenotových pramenů, jakož i všechny do té doby vydané svazky Souborného kritického vydání díla Paula Hindemitha, stručně nastínil vývoj edice od jejích počátků do současné doby a seznámil mne s dalšími publikačními aktivitami své instituce. Jsem si jist, že právě jméno tohoto světově respektovaného muzikologa v seznamu členů naší ediční rady pomohlo společně se jménem dnes již bohužel nežijícího Christophera Hogwooda a dalších zahraničních odborníků etablovat naše Souborné vydání v mezinárodních muzikologických a hudebních kruzích. Kromě výše uvedených jsem měl či mám tu čest intenzivně spolupracovat s významnými českými a zahraničními badateli, z nichž zmíním alespoň Michela Beckermana, Grahama Melville-Masona, Patricka Lamberta a Guya Erismanna, z českých pak Jaroslava Mihuleho, Zdeňka a Víta Zouhara a Jana Kapustu.

K mé velké radosti Institutem B. Martinů prošla řada výborných muzikologů, z nichž někteří jsou mými kolegy dodnes, jiní později odešli řídit jiné instituce. Naším hlavním projektem je *Souborné kritické vydání díla Bohuslava Martinů*, které za podpory Nadace Bohuslava Martinů vychází od roku 2015 v nakladatelství Bärenreiter. Dosud vyšlo osm svazků, z nichž ten první s *Eposem o Gilgamešovi*, jehož jsem byl editorem, získal cenu Best Edition, udělanou Německým svazem hudebních nakladatelů na hudebním veletrhu ve Frankfurtu nad Mohanem. Na dalších dvou svazcích jsem se podílel jako spolueditor, konkrétně jako autor podrobných předmluv, které jsou vlastně monografiemi popisovaných skladeb. S režisérem Jiřím Nekvasilem jsme natočili dva dokumentární filmy o Martinů (*Návrat z exilu*, ČT 1999 a *Martinů a Amerika*, ČT 2000), s Olgou

Oslava vydání prvních dvou svazků Souborného vydání (2015): Zoja Seyčková, Pavel Žurek, Jitka Zichová, AB, Adéla Kovářová, Jana Franková, Jana Honzík

Sommerovou a Evou Blažičkovou jsme vytvořili edukativní taneční projekt *Špalíček*, pro festival v Bregenzi a dirigenta Charlese Mac-

v Londýně, Soluni, Brně, Leedsu, Štýrském Hradci, Palermu, Carlstadu aj. a ještě v této sezoně bude uvedena v Oslo, Hannoveru a Coburgu. Ve švýcarském nakladatelství Peter Lang jsem spolu s Evou Velickou, respektive Ivanou Rentsch vydal tři sborníky Institutu B. Martinů. Úplný výčet mých martinůvských aktivit je uveden na stránkách www.martinu.cz.

Vedle práce v Institutu jsem přednášel na univerzitách v Brně, Olomouci, Vídni, Berlíně, NYU New York, University of Madison ve Wisconsinu a dalších, aktivně se účastnil (někdy i jako spolupořadatel) muzikologických konferencí v Bregenzi, Londýně, Paříži, Vídni, Berlíně, Drážďanech, Cardiffu ad. Dramaturgicky jsem spolupracoval s Festivalem B. Martinů v Praze a v Basileji, s festivalem *Concentus Moraviae*, Moravským podzimem, *Bregenzer Festspiele* v letech 1999 a 2002, *Pražským jarem* 2009 a byl jsem autorem projektu *Martinů Revisited 2009–2010*. Průběžně spolupracuji dramaturgicky s operními domy v Evropě a zámoří. Ve svém volném čase skládám filmovou, divadelní a koncertní hudbu a věnuji se své rodině.

Jako největší úspěch Institutu vnímám kromě Souborného kritického vydání též vytvoření platformy pro všechny zájemce o tvorbu Bohuslava Martinů, jejímž důsledkem je rostoucí zájem hudebních i vědeckých kruhů o tohoto klasika hudby 20. století. ✖

„Největším úspěchem Institutu Bohuslava Martinů kromě Souborného kritického vydání je vytvoření platformy pro všechny zájemce o tvorbu Martinů.“

kerrase jsem v roce 1999 zrekonstruoval první verzi opery *Řecké pašije*, která od té doby zazněla